

Sosiaali- ja terveysministeriö
Kirjaamo
PL33
00023 VALTIONEUVOSTO

Tausta

Arpajaislain (2001/1047) 20a §:ssä säädetään sosiaali- ja terveysjärjestöjen neuvottelukunnasta ja sen arviointi- ja avustusjaostosta (myöhemmin arviointi- ja avustusjaosto tai jaosto), jotka valtioneuvosto asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Arviointi- ja avustusjaoston tehtävänä on antaa sosiaali- ja terveysministeriölle lausuntoja terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen myönnettävien avustusten jaosta sekä tehdä arviointeja avustettavien järjestöjen toiminnasta.

Valtioneuvoston asetuksen 1555/2016 3§:ssä määritellään arviointi- ja avustusjaoston kokoonpanosta: arviointi- ja avustusjaostossa on puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä enintään viisi muuta jäsentä ja näillä henkilökohtaiset varajäsenet. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut 22.4.2021 päätöksellään jaoston toimikaudelle 23.4.2021–22.4.2025.

Lausunnon antamisen hetkellä arviointi- ja avustusjaostoon kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä viisi jäsentä, joille kullekin on nimetty varajäsen. Jaoston puheenjohtajaksi on nimitetty vastuullisuusjohtaja Satu Niemelä ja varapuheenjohtajaksi pääsihteeri Kari Anttila. Lisäksi jäseniksi ja varajäseniksi ovat nimitetty seuraavat henkilöt (henkilökohtaiset varajäsenet suluissa): professori Tiina Laatikainen (etuspäällikkö Tuula Ahlgren), professori (h.c.). Lasse Murto (kirkkoherra Riikka Reina), johtaja Hanna-Maija Kause (professor Helena Blomberg-Kroll), sosiaalineuvos Stefan Mutanen (sosionomi Hannu Partanen) sekä erityisasiantuntija Tarja Tenkula (valtiotieteiden maisteri Maija Perho).

Lausuntopyyntö

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt 30.11.2022 arviointi- ja avustusjaostoa antamaan lausunnon Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskukseen (myöhemmin STEA:n) avustusehdotuksesta koskien vuoden 2023 avustusehdotusta. Terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen tarkoitettu tuotto käytetään avustusten myöntämiseen oikeuskelpoisille yleishyödyllisille yhteisöille ja säätiöille.

Materiaalin käsittely

Lausunnon antamista varten arviointi- ja avustusjaosto on saanut STEA:n avustusehdotuksen vuodelle 2023, joka sisältää avustuskokonaisuuksittain kultakin avustuskohteelta käyttötarkoituksen, vuodelle 2022 myönnetyn summan sekä ohjeellisen avustussuunnitelman vuodelle 2023, vuodelle 2023 haetun euromäärän, vuodelle 2023 ehdotetun euromäärän sekä vuodelle 2024 suunnitellun ohjeellisen avustussuunnitelman, toiminta-alueen, järjestöluokan, hakemustyyppin sekä valmistelijan perustelut avustuskohteelle.

Menettelytapa

Avustusehdotus on esitelty jaoston kokouksessa 1.12.2022, minkä jälkeen jaoston jäsenillä on ollut mahdollisuus esittää yleisiä tai kohdekohtaisia kysymyksiä. STEA on vastannut esitettyihin kysymyksiin kirjallisesti ja esitellyt vastaukset suullisesti 9.12, 13.12. ja 15.12. pidetyissä kokouksissa.

Jaoston näkemyksen mukaan avustustenjakoprosessi on toimiva ja STEA:lla on avustettavalle toiminnalle ja avustettavaksi ehdotetuille kohteille selkeät ja avoimesti kommunikoidut kriteerit ja perustelut. Jaosto sai esiin nostamiinsa teemoihin ja kysymyksiin perustellut vastaukset.

STEA:lta saatujen tietojen perusteella avustuksen hakijoille ja saajille on järjestetty koulutusta niin hakemiseen, arviointiin kuin avustusten käyttöön liittyen. Jaosto pitää tärkeänä, että koulutusta tarjotaan jatkossakin erilaiset järjestötoimijat huomioiden ja kaksikielisesti. Näin varmistetaan, että hakuprosessi on kaikille mahdollisimman selkeä ja samalla hakijat saavat tarvitsemansa tuen teknisesti STEA:n kriteerit täyttävien hakemusten jättämiseen.

Kuten edellisenä vuonna jaosto ei ole lausunnonaan nähnyt tarpeelliseksi ottaa kantaa yksittäisiin avustuskohteisiin. Jaosto on sen sijaan kiinnittänyt huomiota laajempiin kokonaisuuksiin.

Koska avustusehdotus ei ole päätös, avustusehdotukseen ei voi hakea oikaisua. Järjestö on voinut kuitenkin halutessaan ilmaista kannanottonsa STM:n kirjaamoon. Kannanotot avustusehdotuksesta ja oikaisupyynnöt avustuspäätöksestä käsittelee sosiaali- ja terveysministeriö. Jaosto ei nykykäytännön mukaisesti käsittele jaoston jäsenille tulleita kannanottoja.

Peilaus vuoden 2022 avustusehdotusta koskevaan lausuntoon

Jaosto on 1.12.2022 kokouksessaan saanut tilannekatsauksen vuoden 2022 lausuntoon kirjatusta teemosta. Jaosto toteaa, että jaoston edellisessä lausunnossa esiin nostamia havaintoja ja kehittämistarpeita on STEA:ssa edistetty kuluneen vuoden aikana. Esimerkiksi kestävän kehityksen ja ilmastonmuutoksen näkökulmaa osana avustettua toimintaa on viety eteenpäin. Työ jatkuu vuonna 2023. Jaosto pitää tätä teemaa erittäin tärkeänä.

Järjestörahoituksen säilyttäminen

Avustuskokonaisuus vuodelle 2023 kertoo siitä, miten tärkeä rooli sotejärjestöille on muodostunut suomalaisten hyvinvoinnissa. Hyvinvointimallimme ei selviäisi tehtävistään ja lupauksistaan ilman kolmannen sektorin panosta. Järjestöjen työ kohdentuu usein julkisen vallan toimintojen ulottamattomissa oleviin marginaaleihin. Jaosto pitää tärkeänä, että kansalaisjärjestöjen rooli sekä kohderyhmien hyvinvoinnin että yhteiskuntarauhan kannalta tunnustetaan. On tärkeää, että jatkossakin varmistetaan järjestöjen STEA:n kautta kanavoitava rahoitus vähintään nykyisellä tasolla.

Jaoston mielestä kansalaistoiminta voimaannuttaa ja osallistaa mukana olevia ihmisiä ja tuottaa yhteiskuntaan hyvää sosiaalista pääomaa. Tämän toiminnan runko rakentuu edelleen järjestöistä. Aktiivinen ja moniarvoinen kansalaisyhteiskunta vahvistaa suomalaista demokratiaa.

Kansalaisjärjestöjen laaja kirjo on rikkaus.

Järjestöjen rooli terveyserojen kaventamisessa ja terveyden edistämisessä

Yksi keskeisimmistä haasteista suomalaisessa yhteiskunnassa ovat terveys- ja hyvinvointierot. Terveys- ja hyvinvointierot eivät ole kaventu-neet, vaikka niihin on kiinnitetty huomioita jo vuosikymmenten ajan ja terveyserojen kaventaminen on asetettu yhdeksi kansalliseksi prioriteetiksi useissa hallitusohjelmissa. Myös sote-uudistuksen yhtenä tavoitteena on terveyserojen kaventaminen, mikä tulee olemaan haasteellinen tavoite julkisen palvelujärjestelmän muutokset ja resurssit huomioiden. Vaikka tässä onnistuttaisiinkin, tulee se viemään paljon aikaa.

STEA-avustusten kaltainen järjestötoimijoiden rahoitusinstrumentti on erittäin ketterä ja tehokas tapa tukea muun muassa terveys- ja hyvinvointierojen kaventamista. Monen järjestön toimintaperiaatteisiin kuuluu erityisesti heikommassa asemassa olevien terveyden, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn tukeminen, joka tukee edellä mainittua tavoitetta kaventaa terveyseroja.

Järjestöillä on myös tärkeä rooli tuoda esiin jäsenistönsä ja toiminnassa mukana olevien henkilöiden näkökulmia yhteiskunnalliseen keskusteluun. Arkielämän kokemukset ja niissä havaitut kehittämistarpeet kuuluvat oleellisena osana järjestöjen edunvalvonta- ja vaikuttamistyöhön, jota tehdään aktiivisesti myös tulevilla hyvinvointialueilla.

Sote-uudistuksen myötä hyvinvointialueiden rakenteet muuttuvat eikä kaikilta osin ole vielä selvää, miten järjestöjen toiminta kokonaisuudessa rahoitetaan ja toimintamahdollisuudet turvataan. Sote-uudistuksessa pyritään vahvistamaan perustason palveluja ja erityisesti ehkäisevää työtä. Järjestöillä on Suomessa perinteisesti ollut vahva rooli terveyden edistämisessä. Vaikka terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on uuden lainsäädännön mukaan pääasiallisesti kuntien toimijoiden vastuulla, on kunnan ja hyvinvointialueen edistettävä järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia siten, että ne pystyvät tukemaan kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä.

Reagointi ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin

Järjestöjen kyky tunnistaa yhteiskunnallisia haasteita on varsin hyvä. Hakemukset kohdistuvat muun muassa yhteiskunnallisessa keskustelussa esiin nostettuihin ongelmiin ja kipukohtiin. Järjestöjen rooli on korvaamaton erityisesti moniongelmaisuuksien käsittelyssä, erityistä tukea vaativien kansalaisten räätälöidyssä avussa ja tuessa sekä erilaisissa nopeaa reagointia vaativissa tilanteissa.

Hakemusten ja esityksen perusteella voidaan sanoa, että järjestöt ovat reagoineet toimintaympäristön muutoksiin, esimerkiksi Venäjän hyökkäyssotaan Ukrainaan ja sen vaikutuksiin. Tätä reagointikykyä nähtiin jo koronapandemian alkuaikoina ja sen jatkuessa.

Jaosto toteaa, että myös avustusjärjestelmä taipuu nopeasti muuttuviin tilanteisiin. Jaosto pitää tärkeänä, että nopea reagointi uusiin tilanteisiin on mahdollista jatkossakin myös olemassa olevien rahoituspäätösten sisällä.

Tuloksellisuuden osoittaminen

Jaosto pitää edelleen tärkeänä STEA:n olemassa olevaa käytäntöä, jossa tuloksellisuutta peilataan järjestöjen itse asettamiin tavoitteisiin. Järjestöjä tulee arvioida näiden omista lähtökohdista ja niistä erilaisista tarpeista, joita ne ovat syntyneet ratkaisemaan. STEA:lta saadun tiedon perusteella järjestöt ovat edistyneet tuloksellisuuden osoittamisessa.

Jaosto katsoo, että sosiaali- ja terveysjärjestöjen moninaiset ja erilaiset näkökulmat ja toiminnot ovat tärkeitä kohderyhmiin kuuluvien ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä elämäntilanteiden kohentamisessa ja

samalla koko yhteiskunnan osallisuuden ja osallistumisen kasvattamisessa. Yksittäisten STEA-avusteisten toimintojen tuloksista muodostuu kokonaisuus, jolla on laajempaa vaikuttavuutta.

Kiitokset

Jaosto haluaa kiittää STEA:n johtoa ja asiantuntijoita huolellisesti laaditusta avustusesityksestä ja siitä, että sen työskentelyote on keskustelua ja konsultoiva. Avustusehdotuksen läpikäynnin yhteydessä jaosto sai esitettyihin kysymyksiin STEA:n asiantuntijoilta kattavat ja huolella valmistellut vastaukset.

Helsingissä 19.12.2022

Satu Niemelä, pj, vastuullisuusjohtaja
Kari Anttila, varapj, pääsihteeri
Tiina Laatikainen, professori
Lasse Murto, professori (h.c.).
Hanna-Maija Kause, johtaja
Stefan Mutanen, sosiaalineuvos
Tarja Tenkula, erityisasiantuntija
Riikka Reina, kirkkoherra
Hannu Partanen, sosionomi
Maija Perho, valtiotieteiden maisteri